

РОЗДІЛ 9 ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 811+81'322.6+316.462

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВИ ПРОКУРОРА ЯК ПРОЯВ АВТОРИТАРНОГО ДИСКУРСУ

STRUCTURAL FEATURES OF THE PROSECUTOR'S SPEECH AS AN AUTHORITARIAN DISCOURSE

Аккурт В.Є.,

*викладач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»*

У роботі описано один із проявів авторитарного дискурсу – обвинувальну промову прокурора. Розглянуто структурні особливості мови обвинувача: вступ (підготовчий етап), основна частина (судове слідство), висновок. У ході дослідження було виявлено, що кожній частині промови обвинувача відповідає конкретна цільова установка та певне мовне оформлення, яке направлено на соціально-прагматичну спрямованість виступу.

Ключові слова: авторитарний дискурс, аргументація, переконання, обвинувальна промова, судові дебати, структура мови.

В работе описано одно из проявлений авторитарного дискурса – обвинительная речь прокурора. Рассмотрены структурные особенности речи обвинителя: вступление (подготовительный этап), основная часть (судебное расследование), заключение. В ходе исследования было выявлено, что каждой части речи обвинителя соответствует конкретная целевая установка и определенное языковое оформление, нацеленное на социально-прагматическое воздействие.

Ключевые слова: авторитарный дискурс, аргументация, убеждение, обвинительная речь, судебные прения, структура языка.

The article describes one of authoritarian discourse demonstrations – the accusatory speech. The structure of the prosecutor's language is considered; three principle parts (introduction, argumentation, conclusion) are examined. The research has provided the facts that each part of a prosecutor's speech corresponds to a specific target and involves some definite linguistic means that execute social and pragmatic influence.

Key words: authoritarian discourse, argumentation, persuasion, accusatory speech, judicial debate, language structure.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження пояснюється відсутністю в загальному мовознавстві комплексних досліджень структурних і лінгвістичних особливостей мови прокурора в судовому процесі на матеріалі сучасної англійської й української мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам вивчення дискурсу присвячено багато робіт сучасних мовознавців (Т. Андрухіна, А. Белова, І. Дерік, Т. Корольова, А. Науменко, С. Ребрик). Варто зазначити, що судовий дискурс як один із найважливіших типів авторитарного дискурсу також привертає увагу вчених [1; 2; 3; 4].

Постановка завдання. Мета роботи – виявлення структурно-семантичних параметрів організації мови прокурора в неблизько споріднених мовах.

Виклад основного матеріалу. Одним із проявів авторитарного дискурсу є обвинувальна промова прокурора – публічний виступ, що стосується конкретної судової справи, спрямований на певну аудиторію з метою довести провину підсудного, а також викрити винуватця. Саме тому мова прокурора є тим структурним компонентом судового процесу, що зображає вербалізацію функціонально-композиційних компонентів соціальної комунікації. На жаль, обвинувальна мова досі вивчена недостатньо, а інформація з боку зіставлення неблизько споріднених мов зовсім відсутня в науковій літературі.

Відомо, що запорукою успіху судового розгляду для сторони обвинувачення є яскрава й переконлива обвинувальна промова. Для отримання такого результату необхідна довга й ретельна підготовка, яка поділяється на три частини: досудова

(попереднє слідство), судова (під час судового слідства), кінцева (дебати сторін).

Досудовий етап містить глибоке вивчення матеріалів справи із залученням спеціальної літератури, пошук певних схожих прикладів в історії та художній літературі.

У судовому слідстві прокурор продовжує накопичувати й аналізувати інформацію для майбутніх судових дебатів. Обвинувальна промова повинна ґрунтуватися на матеріалах судового слідства. Протягом судового розгляду можуть з'являтися раніше не відомі обставини, які можуть зіграти вирішальну роль в обвинувальній промові прокурора.

Третя частина підготовки обвинувальної промови – це кінцевий етап, у який входить висновок у судовій справі. На цьому етапі прокурор доопрацьовує свою промову, визначає її зміст і структуру мови, формулює основні думки, які буде виголошувати на судових дебатах.

Проголошення самої обвинувальної промови завершує роботу прокурора на судовому засіданні. Прокурор підбиває підсумки у справі. «Для того, щоб привернути увагу суду, судовому оратору важливо продумати, як побудувати мову, в якій послідовності викладати те, що необхідно сказати. Посилити ефективність впливу мови допоможе чітка композиція, певна лінгвістична організація тексту» [2, с. 128–160].

Як і будь-який публічний виступ, обвинувальна промова прокурора має певну структуру: вступ, основну частину, де описуються обставини справи, і висновок у цій справі.

Вступ необхідний для залучення інтересу учасників судового засідання. Вступ за тривалістю залежить від особливостей розгляду справи, але не повинен бути довгим. Вступна частина повинна містити той конфлікт, про який ітиметься в головній частині, тому вона повинна бути пов'язана із загальним змістом. На цьому етапі викладаються головні тези, які згодом необхідно довести й обґрунтувати. Прокурор повинен прагнути до максимальної лаконічності вступу, його простоти та дохідливості.

У науковій літературі розрізняють три види вступу: раптовий, природний, штучний. «У раптовому вступі оратор починає промову з опису явища, стосунок якого до розглянутого в суді питання залишається деякий час нез'ясованим» [4, с. 25–37]. У природному вступі прокурор вводить присутніх у курс справи, коротко представляє основні її моменти. Штучний вид вступної частини є найбільш поширеним. Під час використання будь-якого виду вступу вступна частина

повинна бути зрозумілою й простою для сприйняття аудиторією.

Головна частина обвинувальної промови – виклад обставин скоєного злочину. Основним завданням цієї частини є залучення слухачів на бік обвинувачення шляхом висловлення аналізу й оцінки отриманих доказів, виявлення характеристики підсудного, визначення кваліфікації злочину, вибору відповідного запобіжного заходу. Обставини справи можуть бути представлені хронологічно, систематично чи змішано. Тип викладу обставин залежить від обсягу й особливостей доказів. У хронологічному типі обвинувач починає промову з ознайомлення зі справою й далі викладає в хронологічній послідовності всі слідчі заходи, що проводяться в цій справі. Систематичний спосіб являє собою виклад обставин справи в досконалій послідовності. При цьому обвинувач ілюструє вчинений злочин від початку до кінця. У змішаному типі одночасно з фактичними обставинами справи поєднується аналіз і оцінка доказів.

В основній частині обвинувальної промови, у якій ідеться про фактичні обставини справи, обвинувач повинен підкреслити найбільш важливі риси й особливості злочину, що стосуються фактів. Основне завдання оратора полягає в структурованості мови, тобто всі частини пов'язані між собою, а одна частина повинна плавно вводити іншу.

Головне місце в основній частині займає аналіз і оцінка доказів у справі. Прокурор повинен до судового засідання й безпосередньо на судовому процесі аналізувати ті чи інші докази, представлені й отримані учасниками судового процесу. Також він зобов'язаний дати відповідну оцінку скоєному діянню. Після визначення оцінки й аналізу доказів прокурор переходить до присудження кваліфікації злочину. Кваліфікація злочину вважається дуже важливою частиною обвинувальної промови, оскільки саме від неї залежить пред'явлення покарання прокурором і подальша доля обвинуваченого. Кваліфікація злочину повинна бути заснована на законі.

Наступним важливим моментом в основній частині обвинувальної промови є характеристика підозрюваного. Для подання прокурором характеристики підозрюваного необхідно здійснити глибокий і ретельний аналіз особистості обвинуваченого. У характеристику входить професійна діяльність, сімейний стан, особисті риси характеру, те, чи притягувався обвинувачений раніше до відповідальності. Під час подання характеристики прокурор повинен бути об'єктивним

і висвітлювати не тільки негативні риси підсудного, а й позитивні.

Міра покарання є значущою частиною в обвинувальній промові прокурора. На цьому етапі прокурор спирається на кваліфікацію злочину, а також аналіз його характеристики, тому його рішення ґрунтується на законі й справедливості. Прокурор також може в обвинувальній промові зробити аналіз обставин, які сприяли вчиненню злочину. Обвинувач повинен виявити причину й уявити умови, які вплинули на підсудного.

Після основної частини обвинувальної промови прокурора слідує кінцева частина – висновок, який не завжди присутній у промові прокурора, але обов'язковий під час розгляду суспільно значущих злочинів. Ця частина повинна витікати з раніше сказаного та слугувати його підсумком. Основна мета цього етапу – нагадування суду й учасникам судового засідання результатів слідства.

Логіка й аргументація відіграють значну роль в обвинувальній промові прокурора. «Як обґрунтувати правильність своєї ідеї? Логічними доводами, упровадженням переконливих доказів, компетентних думок, що мають на меті розпочати переконання» [5, с. 36]. Судова мова найбільш переконлива під час застосування сильно аргументованих і високоякісних доводів. Судді розцінюють правильність доводів муніципального обвинувача й захисника насамперед згідно зі ступенем важливості й значущості представленого матеріалу. Щоб переконати суддів у правдивості своїх доказів, потрібно переконливо промовити власний виступ, а для цього слід володіти ораторським мистецтвом. «Судова мова муніципального обвинувача зобов'язана бути обґрунтованою, базуватися лише на представлених у суді доказах» [6, с. 174]. Аргументація передбачає вміння спростовувати. Заперечення вживається для виключення раніше запропонованих доводів іншими співучасниками судового засідання. Спростування тези опонента виникає в образі роздумів, спочатку допускається ймовірність щирості наданого тезису, а потім шляхом закономірного ланцюжка будується висновок, який уявляється безглуздим, якщо він суперечить неупередженим даним.

Головними функціями аргументації, які характеризують її значущість у судовій промові, вважаються пізнавальна, комунікативна, регуляторна, оцінювальна, перевірна, управлінська й ін. Ці функції сприяють розширенню кола знань, гарантують контакт аудиторії з оратором.

«Звинувачувальну промову прокурора, традиційно й відповідно до її логіки, заведено розділяти на розряд почергових часток, хоча будь-яка промова, природно, ґрунтується на обставинах справи», – стверджує В. Лисов [3, с. 165–169]. Закономірна аргументація займає важливе місце в будь-якій спеціальності, проте найбільшу роль відіграє під час взаємодії з людьми (наприклад, у спеціальності прокурора, який зобов'язаний прагнути запевнити учасників суду щодо винуватості підозрюваного чи обвинуваченого). Переконливість промови прокурора багато в чому залежить від законності, обґрунтованості, вагомості наведених доводів, переконання («фактично значущі погляди й уявлення судової аргументації, чіткість і єдність; черговість і послідовність; автентичність; іманентність (постійність); плюралізм і найбільша простота») [3, с. 165–169].

Головною закономірною помилкою судового оратора вважається неправильне використання аргументації. Неправдиві доводи приводять до потенційного висновку, котрий ніби вважається неприпустимим і має можливість поставити під сумнів усе сказане оратором, попри те, що інше вважається реальним. Цей засіб часто вживається свідомо з тим задумом, що залишиться непоміченим якийсь важливий неправдивий аргумент. Опонент під час виявлення фактичної помилки має можливість усі докази поставити під сумнів і обернути все сказане на свою користь: «Неправдиві відомості не мають права виступати в якості аргументів» [1, с. 97–101].

Аргументація являє собою одну зі складових частин побудови переконливої судової промови. Мотивування висловлює доводи, щоб засвідчити чи заперечити будь-які погляди. Аргументація – одне чи кілька тверджень, які з'єднані між собою за змістом і підтримують тезис, висунутий раніше мовцем. Основною метою аргументації вважається переконання оточення в правдивості поданих доказів. Оратор за допомогою доводів зобов'язаний схилити слухачів до своєї думки.

Висновки. Отже, кожній формальній частині промови обвинувача відповідає певний тип процесуальної діяльності, конкретна цільова установка, певне мовне оформлення. Подальший розвиток цієї теми автор бачить у дослідженні лінгвістичних засобів актуалізації трьох композиційних частин виступу прокурора, а також їхньої ефективності в досягненні прагматичної спрямованості комунікативної поведінки оратора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Васильева Г. Профессиональная этика юриста: учебно-методический комплекс. Челябинск, 2005. 190 с.
2. Ивакина Н. Основы судебного красноречия (Риторика для юристов): учеб. пособие. М.: Норма: ИНФРА-М, 2011. 133 с.
3. Лысов В. Лингвистическая экспертиза как объект изучения речевой антонимии государственного обвинителя и адвоката. Вестник Тюменского государственного университета. Филология. 2012. № 1. С. 165–169.
4. Матвиенко Е. Судебная речь: учебное пособие 2-е изд., доп. Минск, 1972. 252 с.
5. Овсянников И. Логика доказывания в уголовном процессе. Российская юстиция. 1998. № 9. С. 34–43.
6. Рузавин Г. Логика и аргументация: учебное пособие для вузов. М.: Культура и спорт, ЮНИТИ. 1997. 188 с.

УДК 821.111

ГАСТРОНОМІЧНІ Й АНТРОПОНІМІЧНІ КУЛЬТУРНІ КОНСТАНТИ В БРИТАНСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРИ

GASTRONOMIC AND ANTHROPONYMIC CULTURAL CONSTANTS IN BRITISH FOLKLORE

Біркowska І.М.,

*викладач кафедри іноземних мов**Житомирського державного технологічного університету*

Ткачук О.І.,

*викладач кафедри іноземних мов**Житомирського державного технологічного університету*

Колодій-Загільська О.А.,

*викладач кафедри іноземних мов**Житомирського державного технологічного університету*

Сучасні науки, такі як фольклористика та мовознавство, демонструють зростаючий інтерес до вивчення британського фольклору. Стаття присвячена проблемі функціонування гастрономічних й антропонімічних культурних констант, які зберігаються у фольклорних текстах, зокрема у фразеологічних одиницях, казках і баладах. Зазначимо, що наявність культурних слідів у британському фольклорі є загальноновизнаним фактом.

Наукова новизна роботи полягає у розробленні власної методики визначення культурних констант, а також у виокремленні за її допомогою гастрономічних й антропонімічних культурних констант у британському фольклорі. Аналіз дає змогу побачити в мовних засобах втілення образів свідомості, розкриває національну ментальність, своєрідність світобачення і світовідчуття, допомагає зрозуміти національний характер, свідчить про актуальність обраної теми.

Ключові слова: фольклор, фразеологічні одиниці, фольклорні форми, культурна константа, антропонім, гастрономічні константи, антропонімічні константи.

Современные науки, такие как фольклористика и языкознание, демонстрируют растущий интерес к изучению английского фольклора. Статья посвящена проблеме функционирования гастрономических и антропонимических культурных констант, которые хранятся в фольклорных текстах, в частности в фразеологических единицах, сказках и баладах. Отметим, что наличие культурных следов в британском фольклоре является общепризнанным фактом.

Научная новизна работы заключается в разработке собственной методики определения культурных констант, а также в выделении с ее помощью гастрономических и антропонимических культурных констант в британском фольклоре. Анализ позволяет увидеть в языковых средствах воплощение образов сознания, раскрывает национальную ментальность, своеобразие мировоззрения и мироощущения, помогает понять национальный характер, свидетельствует об актуальности выбранной темы.

Ключевые слова: фольклор, фразеологические единицы, фольклорные формы, культурная константа, антропоним, гастрономические константы, антропонимические константы.

Modern sciences, such as folkloristics and linguistics, demonstrate an increased interest in studying English folklore. The article is devoted to the problem of the functioning of gastronomic and anthroponymic cultural constants, which are stored in folklore texts, particularly in phraseological units, fairy tales and ballads. It is reported, that the presence of cultu-